

Darwinismen i Norge

Bokomtale

Av Jon Kvalbein

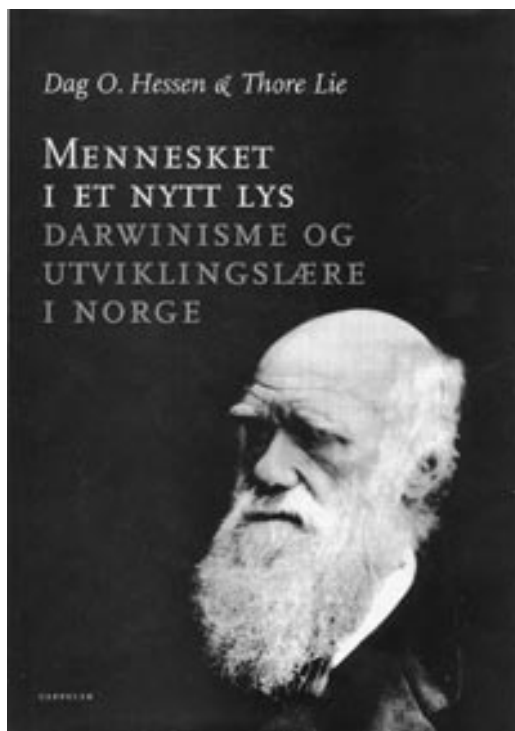

Dag O. Hessen og Thore Lie gav i 2002 ut boka "Mennesket i et nytt lys. Darwinisme og utviklingslære i Norge" på Cappelen Forlag. Hessen er professor i biologi ved Universitetet i Oslo med evolusjonsbiologi og økologi som arbeidsområde. Lie er forlagsredaktør og dr. scient. i biologi, og har i flere år arbeidet med norsk kultur- og vitenskapshistorie. Det dreier seg om en stor bok på 410 sider, som tar for seg Charles Darwins innflytelse på norsk åndsliv. Litteraturlisten er omfattende. Et betydelig arbeid er nedlagt, og boka byr på mye interessant stoff.

Det ble eventyrsamleren og naturforskeren P. Chr. Andersen som introduserte Darwins bok "Om Artenes opprinnelse" (1859) i Norge gjennom tidsskriftet Budstikken i 1861. Men diskusjonen brøt løs for alvor da dansken Georg Brandes åpnet for en kombinasjon av ateisme, positivisme og darwinisme som en åndsbølge fra sør.

Filosofiprofessor Marcus Jacob Monrad og medisinprofessor Ferdinand Lochman tok oppgjør med Darwins tenkning. Siden kom protesten fra kirkelig hold, særlig fra biskop J.C. Heuch i boka "Den moderne Vantro" (1876). Den grunnleggende debatten har pågått helt til vår tid: Er alt levende et resultat av en guddommelig skaperakt eller av blind og tilfeldig utvikling? Men i det akademiske miljø ble darwinismen forholdsvis fort godtatt.

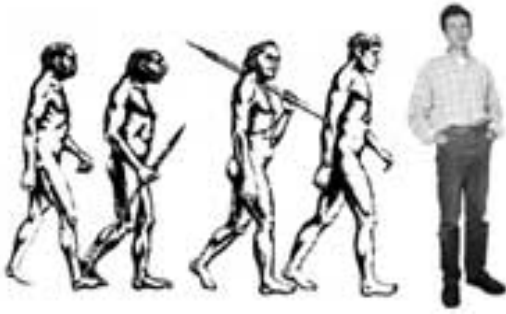
Det kan nevnes at professor Ivar P. Seierstad ved Menighetsfakultetet i 1946 tok et grundig oppgjør med utviklingslæren. Siden den tid har norske teologer engasjert

seg lite i debatten, til tross for at utviklingslæren river ned troen på Gud som skaper og oppholder. Redselen for å komme i konflikt med naturvitenskapen sitter dypt.

Boka skildrer hvordan darwinismen tidlig fikk sterk innflytelse på norsk åndsliv gjennom diktere som Arne Garborg, Alexander Kielland og Bjørnstjerne Bjørnson. Den siste brøt med sin grundtvigianske kristendom og skrev til den svenske forfatteren Ellen Key: "Utviklingslæren må bli religion." (1880)

Innenfor Arbeiderbevegelsen slo lederen Erling Falk i sin bok "Utviklingslæren" fast at utviklingslæren står som motsats til Bibelens skapelsesberetning, og at den nå "er helt anerkjent i den moderne videnskap, den gjennomsyrer tankegangen innenfor den opplyste almenhet og er overalt i ferd

med å trengje frem til befolkningens brede lag”.

Darwinismens tanke om at den sterkeste overlever i kampen for tilværelsen la grunnlaget for en sosial-darwinisme som preget den voksende Arbeiderbevegelsen. Johan Scharffenberg ble Arbeiderpartiets sosialpolitiske talsmann. Han fikk gjennomført en steriliseringslov som skulle beskytte arbeidsklassen fra å bli forurenset av uønsket arvemasse. ”Samfunnet bør ikke ale opp skrap på de sunnes bekostning”, skrev han. Helsedirektør Karl Evang fulgte opp, og ikke få ble tvangssterilisert etter en lov som ikke ble opphevet i Norge før i 1977. I dag drøftes det å gi offentlig erstatning til de menneskene som ble sterilisert etter denne loven.

Mer ukjent er det nok at Fridtjof Nansen, Norges berømte polfarer, vitenskapsmann og humanist, hadde sterke sosialdarwinistiske sympatier. Han skrev: ”Naturen vil det, og samfunnets sunnhet krever det, at udugeligheten skal synke til bunns ... Saken er at naturen aldeles ikke har gitt ethvert individ rett til å leve og aller minst til å leve godt. Naturen har alene gitt den sterkeste rett til å leve.” For Nansen var den nordiske skiløper den ypperste representant for den ariske rasen.

Boka skildrer debatten om evolusjonslæren slik den har vekslet opp gjennom årene. Forfatterne har ingen sympati for sosial-

darwinismen. Men de er varme forsvarere av darwinismen, og den positivismen som utgjør dens filosofiske fundament. Motstanderne blir derfor overflatisk referert. Vitenskapelig og logisk argumentasjon mot utviklingslæren blir ikke tatt på alvor. Vi får vite at ”noen faglig oppegående alternativer til Darwins prinsipielle forklaring finnes ikke i dag”.

”Det er makt i de foldede hender” er en av Trygve Bjerkrheims mest kjente kristne sanger. ”Makt i de foldede gener” er overskriften på et avsnitt i denne boka. Det illustrerer hvor grensene i åndskampen går. Striden står dypsett mellom to livssyn. Et materialistisk/mekanisk livssyn er blitt spredt via utviklingslæren til det norske folk i lange tider. Ved universitetene er det nesten umulig å få ansettelse som biolog dersom du stiller kritiske spørsmål til utviklingslæren. Det er etablert et kunnskapsmonopol, som også har fått lærebokmonopol. Men fra filosofer og idéhistorikere er det nå kommet kritikk mot utviklingslæren, og i den kristne dagsavisen Dagen har evolusjonskritikken kommet sterkt til uttrykk det siste året.

I boka ytres det undring og bekymring over at en stor del av den norske befolkning fremdeles stiller seg kritisk til utviklingslæren, tross iherdig innsats fra massemedia og skole. Men motstanden kan jo skyldes en sunn folkelig skepsis mot tanken på at de selv bare er et utilsiktet resultat av en lang kjede av tilfeldigheter.

Boka er tankevekkende lesning. Her er gjort et grundig arbeid. Men boka gir ingen objektiv beskrivelse av debatten omkring utviklingslæren, fordi sympatien åpenbart ligger hos darwinismens forkjempere. En annen vitenskapelig grunnvoll enn positivismen synes å være utenkelig for forfatterne.

Cappelen forlag, 2002, kr. Kr 349,-